

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2022-1-3>

УДК 332.1:352

JEL O18, O15, H79

Х. О. Патицька

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу

регіональної фінансової політики ДУ «Інститут регіональних

досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів

e-mail: pelechata@meta.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2871-7540>

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ПОВЕДІНКОВИЙ АСПЕКТ

Визначено основні проблеми розвитку територіальних громад, утворених в умовах адміністративно-фінансової децентралізації, на основі чого обґрунтовано доцільність дослідження соціального капіталу територіальних громад як чинника забезпечення їхньої спроможності та розвитку на довгострокову перспективу. Визначено суть поняття «соціальний капітал», наведено чинники його формування і можливі результати використання в територіальній громаді. Акцентовано на ролі суспільних цінностей у формуванні соціального капіталу. На основі проведеного соціологічного опитування виявлено низьку громадську активність мешканців територіальних громад і незацікавленість можливостями власної участі в житті громади. За результатами аналізу ролі соціального капіталу як чинника забезпечення розвитку територіальної громади на довгострокову перспективу обґрунтовано потребу в налагодженні взаємодії між жителями громади та органом місцевого самоврядування і залучення мешканців до управління територією. Визначено принципи залучення членів громади до її розвитку та методи залучення (інформування, консультування, взаємодія, співпраця, уповноваження). Обґрунтовано можливі наслідки ефективного залучення членів громади до розв'язання окремих питань її розвитку.

Ключові слова: соціальний капітал, територіальна громада, розвиток, залучення громади, соціальні цінності.

Patytska H. SOCIAL CAPITAL AS A FACTOR OF TERRITORIAL COMMUNITIES' SUSTAINABLE DEVELOPMENT: BEHAVIORAL ASPECT

The article defines the major development problems of territorial communities established in the course of administrative-financial decentralization. On this basis, the relevance of the research of territorial communities' social capital as a factor of securing their development and capacity in the long run is emphasized. The nature of the concept of social capital is defined, and its development factors and possible results of its use in a territorial community are outlined. The author defines conditions (qualitative institutional framework), perspectives (consideration of communication and informal relations when mapping the community development policy), and risks (the threat of social alienation of community members, development of xenophobia and intolerance, and unequal inclusion of social groups) that accompany the process of social capital intensification in a territorial community. The article focuses on the role of social values in the generation of social capital. Based on the conducted sociological survey, the low civil activity of the residents of territorial communities and low interest in the opportunities for personal participation in the community life are detected. The analysis of the role of social capital as a factor of securing the development of a territorial community in the long run gives the ground to substantiate the need to establish interaction between the community residents and local government and to involve residents in the territorial management. The principles of engaging the community members in its development (establishment of the objective and limits of engagement; equal access; inclusiveness; tolerance; interaction and decision-making consistency; feedback) and the engagement ways (raising awareness, consulting, interaction, cooperation, authorization) are determined. The possible consequences of efficient engagement of community members in the solution of certain development issues are substantiated.

Keywords: social capital, territorial community, development, civic engagement, social values.

Постановка проблеми. У 2015-2020 рр. в Україні було проведено реформу адміністративно-територіального устрою на локальному рівні. Ідеться про утворення територіальних громад шляхом об'єднання місцевих рад, що передбачало нівелювання ролі більшості населених пунктів як самостійних адміністративно-територіальних одиниць з органами самоврядування на їхній території. Очевидно, що разом з проведенням адміністративно-територіальної реформи відбулося формування центрально-периферійних взаємодій на рівні населеного пункту – адміністративного центру громади та периферійних населених пунктів. За цих умов перш за все виникли взаємодії управлінського та політичного

характеру, що пов'язано із законодавчим закріпленням повноважень органів місцевого самоврядування. Натомість формування інших типів центрально-периферійних взаємодій (інфраструктурних, культурно-релігійних, соціально-демографічних, науково-освітніх) вимагає комплексного системного підходу до розвитку всіх населених пунктів територіальної громади в довгостроковому періоді та забезпечення ментального сприйняття мешканцями громади. У цьому контексті вагомості набуває питання розвитку соціального капіталу в громадах.

Аналіз останніх досліджень. Вітчизняні науковці виділяють три компоненти соціальної детермінанти розвитку територіальних громад, які нерационально

використовують під час формування та реалізації стратегій розвитку територіальних громад: людський капітал; потенціал неформальних організацій, які організують та інтегрують індивідуальні зусилля; соціальний капітал [1]. На ролі соціального капіталу як фундаменту сталого розвитку територіальної громади акцентували у своїх дослідженнях і зарубіжні вчені (Л. Ханіфан, Дж. Джейкобс, П. Бурдье, Дж. Коулман і Р. Патнем). У складі соціального капіталу Р. Патнем виділяє систему цінностей, сформовану в умовах довготривалого розвитку спільнот, як основу демократії та громадської участі. Важливо, що автор доводить взаємозалежність політичної та економічної ситуації у громадах від історично сформованих систем цінностей жителів, прийнятих соціальних норм і довіри населення [2].

Ідеї Р. Патнема розвинуто в дослідженнях Світового банку. Встановлено, що «соціальна згуртованість має вирішальне значення для економічного процвітання суспільств і стійкого розвитку» [3], а розвиток територіальних громад залежить від впливу соціального капіталу на спроможність громади та розуміння потенційних можливостей його використання. Примітно, що за результатами проведених досліджень, бідність також залежить від цінностей і форм взаємодії у соціальних групах [2].

Метою статті є обґрунтування ролі соціального капіталу в забезпеченні сталого розвитку територіальних громад на довгострокову перспективу.

Основні результати дослідження. Досліджуючи цілі децентралізації на локальному рівні, здебільшого акцентують увагу на потребі забезпечення економічного зростання та досягнення фінансової спроможності територіальних громад. Утім, це не всі завдання, які ставилися в умовах реформування місцевого самоврядування в Україні. Основною метою реформи на локальному рівні було створення і підтримання повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних і доступних публічних послуг, а також становлення інститутів прямого народовладдя на відповідній території [4].

Досягнення цієї мети, на нашу думку, можливе лише через забезпечення самоідентифікації мешканців як членів територіальної громади та залучення їх до розвитку території. Але в умовах реформи проблема забезпечення самоідентифікації жителів населених пунктів, які увійшли до складу територіальної громади, із самою громадою розглядалася лише в контексті добровільного характеру об'єднання і врахування історичних, соціально-економічних, етнічних, культурних, екологічних особливостей розвитку адміністративно-територіальних одиниць [5], які входили до складу громади. Питання взаємодії соціально-психологічного характеру між членами громади, які представляють різні населені пункти / старостинські округи, не обговорювалося.

За результатами соціологічного дослідження, проведеного в липні-вересні 2021 р. в Заболотцівській, Кам'янка-Бузькій та Підберізцівській територіальних громадах Львівської

області [6], встановлено, що соціально-психологічний клімат у громаді безпосередньо впливає на її сприйняття мешканцями. Виявлено вплив інтенсивності комунікації влади з населенням на: 1) задоволеність членів територіальної громади роботою органу місцевого самоврядування; 2) залученість жителів до вирішення питань розвитку громади.

Окрім того, результати опитування свідчать, що в кожній громаді прослідковується низька громадська активність мешканців і наявний ризик виникнення конфліктів унаслідок конкурентного характеру взаємодії представників різних населених пунктів. Виявлено, що зміни на місцевому рівні підвищили ризик несприйняття членами територіальних громад нової системи територіальної організації влади. Для жителів периферійних населених пунктів він проявився в несприйнятті ліквідації органів місцевого самоврядування в їхніх населених пунктах, що сприймалося як «пониження» в управлінській ієрархії, а для жителів центру громади – у небажанні «ділитися» власними ресурсами зі «слабшими».

Дослідження орієнтирів проведених в Україні реформ у напрямі децентралізації свідчить про орієнтування на орган місцевого самоврядування як рушія поступу. Помітним також є акцент на ролі голови місцевої ради як лідера територіальної громади. Проте, як зауважують зарубіжні науковці [7; 8], ефективне лідерство в громаді є потрібною, але недостатньою умовою для її розвитку на довгострокову перспективу. Адже посилення залежності соціально-економічного становища в територіальній громаді від діяльності лідера супроводжується ризиком дестабілізації ситуації (по-перше, через вплив персональних характеристик і поведінкових особливостей особи-лідера; по-друге, в умовах проведення місцевих виборів / звільнення із займаної посади). Тому, як зауважують Дж. М. Холстед і С. Деллер, щоб бути ефективним, лідер повинен залучити широку спільноту до виявлення проблем, формулювання ідей та створення стратегії розвитку громади [9].

Для територіальних громад в Україні це важлива для вирішення проблема. Причому нагальною вона є передусім для сільських громад. Адже під впливом економічних, соціальних, політичних і культурних чинників, які спричинили впродовж останніх десятиліть структурні зміни в сільському господарстві та економічному розвитку села, відбулася маргіналізація сільських територіальних громад. Вона супроводжувалася соціально-економічним і культурним спадом: зростанням безробіття та зменшенням кількості робочих місць, міграцією, старінням населення, зростанням бідності в сільській місцевості та соціальним відчуженням, поступовим погіршенням якості й умов надання соціальних послуг, стану інфраструктурних об'єктів, неефективністю використання активів громад, втратою культурних традицій і місцевої самобутності.

Хоча в умовах адміністративно-фінансової децентралізації сільські територіальні громади отримали «друге дихання» завдяки переданим на місцевий рівень ресурсам і повноваженням, проте не

відбулося активізації соціальної детермінанти розвитку громад, унаслідок чого «взаємодія суб'єктів соціального розвитку сільських поселень залишається неефективною, а параметри людського розвитку змінюються повільно» [1].

Акцентуючи на тому, що соціальний капітал лежить в основі розвитку та економічного зростання територіальних громад, більшість дослідників цієї проблематики одностайні в думці щодо міждисциплінарного підходу до його дослідження, який ґрунтується на теоретичних засадах економіки, соціології, психології та політології [9]. З огляду на широту проблематики різні дисциплінарні підходи характеризуються розглядом проблеми з різних позицій: соціологи, як правило, зосереджуються на соціальних нормах і неформальних правилах поведінки, політологи – на інституційних структурах, які можуть сприяти розвитку соціального капіталу, а економісти – на ролі соціального капіталу в забезпеченні спроможності територіальних громад на довгострокову перспективу. У цьому напрямі здійснено наше дослідження для пошуку відповіді на такі запитання: зважаючи на низьку участь і зацікавленість членів територіальних громад, як залучити їх до участі у прийнятті рішень щодо розвитку громади? яка роль у цьому процесі органу місцевого самоврядування та голови місцевої ради як лідера громади? за допомогою яких інструментів можна активізувати громадську участь?

Хоча єдиного підходу до визначення суті поняття «соціальний капітал» немає, його розглядають як систему взаємозв'язків і відносин між членами громади, які формуються і розвиваються на основі довіри та активної громадянської позиції, відповідно до ментальних характеристик і соціальних норм у спільноті, а результатом розвитку та використання соціального капіталу є високий рівень політичної співпраці, залучення мешканців до управління, ефективна місцева влада, здатна задовольняти потреби та інтереси мешканців [10]. Отже, в основі соціального капіталу лежать взаємна довіра між членами спільноти та налагоджені соціальні мережі; самоідентифікація жителів з громадою, соціальні норми; сформовані інформаційні канали, які забезпечують доступ до інформації із зовнішніх джерел і всередині громади.

Використання соціального капіталу територіальної громади, сформованого в умовах високої громадської активності її жителів (участі у виборах, громадських об'єднаннях, взаємодії з органом місцевого самоврядування, зацікавленості питаннями місцевого розвитку), відбувається шляхом обміну матеріальними й нематеріальними активами, дольової участі в результаті або досягненні синергетичного ефекту від координації дій, кооперації чи інтеграції спільних зусиль (інститут довіри → обмін активами; інститут відповідальності → дольова участь у результаті; інститут легітимності → координація дій; інститут мотивації → кооперація та інтеграція) [11].

Акцентуючи на ролі та можливостях використання соціального капіталу для розвитку територіальних громад, варто виділити умови, перспективи та ризики, які супроводжують цей процес.

По-перше, основною умовою розвитку соціального капіталу є якісне інституційне підґрунтя. Державна, регіональна та місцева влада повинна підтримувати цей процес не лише шляхом стимулювання взаємодії між членами громади, а й формування та укріплення зв'язків «назовні». У цьому контексті Дж. Візінгер зауважує про потребу в збереженні в сільських територіальних громадах поштових відділень, залізничних станцій, банківських відділень і інших установ для зупинення маргіналізації громад [12].

Прикладом ефективною роботи в цьому напрямі є програма ЄС LEADER/CLLD, мета якої полягає в залученні місцевих стейкхолдерів до розвитку територіальних громад шляхом формування місцевих груп дій (LAG), розроблення та впровадження з їхньою участю стратегій розвитку. Програма ґрунтується на трьох головних елементах: місцевих групах дій, інтегрованих стратегіях розвитку та чітко визначених територіях реалізації програми. В її основі – сім принципів: місцевий підхід; партнерство; ініціатива «знизу вгору»; управління на основі залучення членів громади; інноваційність; глобальний багатогалузевий підхід; соціальні мережі та співробітництво [13].

По-друге, до ризиків, на які варто зважати в контексті розвитку соціального капіталу, належать: 1) загроза соціального відчуження членів громади, які не погоджуються прийняти місцеві соціальні норми; 2) розвиток ксенофобії та нетерпимості до нового в громаді як наслідок зміцнення зв'язків усередині спільноти; 3) нерівномірність залучення різних соціальних груп.

По-третє, основним здобутком від використання соціального капіталу в територіальній громаді є можливість урахування комунікації і неформальних взаємозв'язків, які склалися між соціальними групами та членами територіальної громади. Це дає змогу виявити ментальні характеристики мешканців, особливості поведінки представників різних населених пунктів, сприйняття ними місцевої влади та сформувані політику розвитку громади, ураховуючи ці аспекти.

Для розвитку та використання соціального капіталу на місцевому рівні в Україні слід звернути увагу на суспільні цінності та соціальні норми, яких дотримуються українці. За результатами оцінювання соціального капіталу Інститутом Legatum [14] (табл. 1) та результатами авторитетного міжнародного дослідження цінностей в Україні [15], соціальний капітал у територіальних громадах у нашій країні розвивається в умовах: по-перше, пріоритетності сім'ї та найближчого соціального оточення; по-друге, низького рівня залученості членів громад до суспільного життя поза межами власної сім'ї та родини; по-третє, середнього рівня соціальної довіри. Водночас, якщо йдеться про рівень довіри до різних категорій людей і груп, найбільшою є довіра до членів своєї сім'ї, сусідів і знайомих, що є позитивним аспектом у контексті розвитку соціального капіталу територіальних громад (проте значення показників за цими категоріями в нашій країні все одно нижчі порівняно з країнами-членами

ЕС); високою є також довіра до релігійних організацій.

Такі результати дослідження соціального капіталу в Україні підтверджуються і проведеним науковими співробітниками ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» соціологічним опитуванням у територіальних громадах на локальному рівні [6]. Виявлено низьку громадську активність мешканців і незацікавленість можливостями власної участі в житті громади. Утім, за результатами опитування встановлено, що взаємодія органу місцевого самоврядування з

жителями характеризується позитивними наслідками для територіальних громад, адже сприяє підвищенню довіри до місцевої влади та усвідомленню жителями можливості впливу на прийняття рішень щодо розвитку громади. Тому, аналізуючи роль соціального капіталу як чинника забезпечення розвитку територіальної громади на довгострокову перспективу, наголошуємо на питанні налагодження взаємодії між жителями громади та органом місцевого самоврядування і залучення мешканців до управління територією.

Таблиця 1

**Показники розвитку соціального капіталу в Україні
за методикою визначення The Legatum Prosperity Index 2021**

Показники розвитку соціального капіталу		Частка осіб, які відповіли «так»	Місце у світовому рейтингу (167 країн)
1	<i>Особисті та сімейні стосунки</i> (ці відносини забезпечують емоційну та фінансову підтримку для індивіда)	74,9	62
1.1	Очікування на допомогу від родичів та друзів у проблемних ситуаціях	87,0	54
1.2	Позитивне сприйняття сім'ї	69,0	93
2	<i>Соціальні мережі</i> (визначають силу зв'язків та можливості, які мають індивіди як члени соціальних груп; такі зв'язки є важливою складовою соціальної підтримки особи та дають змогу отримати додаткові можливості для самореалізації)	57,9	127
2.1	Повага	85,0	107
2.2	Можливості формування дружніх стосунків	68,0	140
2.3	Допомога іншому домогосподарству	12,0	111
3	<i>Міжособистісна довіра</i> (оцінює рівень довіри у суспільстві, який охоплює довіру до незнайомих і тих, хто знаходиться за межами соціальної групи)	51,5	21
3.1	Узагальнена міжособистісна довіра	44,0	36
3.2	Допомога незнайомцю	66,0	33
4	<i>Довіра до інституцій (поліції, політиків, фінансових установ та банків, судової системи, державної влади, ЗСУ)</i> (фіксує ступінь довіри індивідів до інституцій; це вагомий чинник легітимності та стабільності політичних систем)	25,8	161
5	<i>Громадська та соціальна участь</i> (вимірює рівень громадської участі)	43,4	65
5.1	Благодійність	11,0	32
5.2	Явка виборців	49,2	105
5.3	Волонтерство	19,0	81
5.4	Озвучування власної позиції державним службовцям	24,0	40

Джерело: [14].

Проблема пошуку шляхів посилення взаємодії між жителями та владою у громадах є актуальною не лише для України. Залучення громади розглядають як двосторонній процес, який не лише передбачає врахування інтересів і потреб членів громади в умовах розроблення та реалізації політики розвитку території, а також їхню активізацію як учасників цього процесу [16]. Отже, реалізація заходів із залучення членів громади до її розвитку має ґрунтуватися на основі таких принципів: встановлення мети та меж участі; рівний доступ; інклюзивність; толерантність; послідовність взаємодії та прийняття рішень; зворотний зв'язок.

До основних методів залучення органом місцевого самоврядування членів громади належать такі:

- інформування – забезпечення доступу до збалансованої та об'єктивної інформації, метою якого є донесення до громадськості суті

проблеми, ризиків і шляхів її вирішення. Важливою умовою ефективного інформування усіх верств і соціальних груп у територіальній громаді є використання різних комунікаційних каналів для повного охоплення аудиторії (оприлюднення інформації на офіційних сайтах громади; блоги / коментарі в соціальних мережах; публікації в ЗМІ; плакати; вебінари);

- консультування – забезпечення зворотного зв'язку в умовах інформування членів громади стосовно певної проблеми для виявлення: 1) впливу інформації на громадську думку та позиції стейкхолдерів; 2) виявлення різних точок зору для формування політичного рішення; 3) акумулювання досвіду учасників. Важливою умовою ефективного консультування є диверсифікації способів взаємодії (зокрема, використання тривалих

консультацій для окремих цільових груп, які виявляють найбільший інтерес до відповідного питання). До методів консультування належать опитування, фокус-групи, громадські слухання, освітні програми на базі громади та консультативні групи;

- взаємодія – робота із зацікавленими сторонами в громаді для врахування їхньої думки, проблем та очікувань в умовах втілення певного рішення. Прикладом цього напряму залучення громади є громадянська панель (передбачає формування груп учасників, які збираються кілька разів на рік для обговорення різних питань та висловлення своєї думки шляхом таємного голосування);
- співпраця – спільне розроблення варіантів рішення та його прийняття у співпраці із зацікавленими сторонами, що, відповідно, передбачає і розподіл відповідальності за наслідки. Прикладами методів залучення зацікавлених сторін до процесу прийняття рішень є громадське журі, дорадчий форум, спільне бюджетування;
- уповноваження – надання можливості членам територіальної громади самостійно приймати рішення в контексті вирішення певної проблеми. До методів, які дають змогу зацікавленим сторонам брати участь у вирішенні певної проблеми та брати відповідальність за прийняті рішення, належать спільне бюджетування, голосування та референдум.

Наслідками ефективного залучення членів громади до вирішення окремих питань її розвитку є: 1) формування постійних стабільних взаємовідносин місцевої влади, жителів та інших зацікавлених сторін у громаді, заснованих на довірі, повазі та взаємодії; 2) широка обізнаність органу самоврядування щодо потреб, проблем і пріоритетів членів громади та різних соціальних груп; 3) підвищення легітимності місцевої влади та зниження ризику несприйняття прийнятих управлінських рішень; 4) «накопичувальний ефект» – приклад ефективного залучення членів громади сприяє розширенню участі в її розвитку.

Висновки. Окрім наведених позитивних наслідків від використання органами місцевого самоврядування методів залучення громади до вирішення питань щодо розвитку власної території, варто зауважити, що залучення мешканців громади є доцільним в умовах, коли доводиться приймати важкі суперечливі рішення, адже відкритість і спільність процесів результується вищим рівнем довіри та сприйняттям можливих наслідків.

З огляду на цей підхід розуміємо, що залучення мешканців громади до процесу змін на власній території є основою для успіху проєктів територіального розвитку, адже розвиток громад у цьому разі ґрунтується не на екзогенних факторах, а на ендогенних чинниках та інклюзії. Відтак відчуття приналежності до територіальної громади, високий рівень соціальної згуртованості та розвинений соціальний капітал дають внутрішній поштовх для

розвитку території, адже члени громади перетворюються з одержувачів на активних учасників і новаторів, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності території.

Список використаних джерел

1. *Людський розвиток в Україні: пріоритети розвитку сільських поселень у контексті децентралізації управління* / ред. Е. М. Лібанова; відп. за вип. О. В. Макарова, Т. А. Заяць; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Київ: Академперіодика, 2020. 354 с.
2. Peña García A. Social capital, culture and theories of development. *Antipoda. Revista de Antropología y Arqueología*. 2014. Is. 18. DOI: <http://dx.doi.org/10.7440/antipoda18.2014.10>
3. Dasgupta P., Stiglitz J. *Social Capital. A Multifaceted Perspective*. Washington, D. C.: World Bank, 1999. 440 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/663341468174869302/pdf/multi-page.pdf>
4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>
5. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р. № 214. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text>
6. Патицька Х. О., Максименко А. О. *Центро-периферійні взаємодії у територіальних громадах Львівської області: соціологічна оцінка* / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2021. 42 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20210032.pdf>
7. Flora C. B., Flora J. L. Entrepreneurial social infrastructure: a necessary ingredient. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 1993. Vol. 529(1). Pp. 48-58.
8. Swanson L. E. Social infrastructure and economic development. *Rural Development Research: A foundation for policy* / T. D. Rowley, D. W. Sears, G. L. Nelson, J. N. Reid, M. J. Yetley (Eds). Westport, CT: Greenwood Press, 1996.
9. Halstead J. M., Deller S. C. Social Capital at the Community Level. *An Applied Interdisciplinary Perspective*. New York, 2015. 232 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315774978>
10. Sandal J., Yakobchuk V., Lytvynchuk I., Plotnikova M. Institutions for Forming Social Capital in Territorial Communities. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2019. Vol. 41(1). Pp. 67-76. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2019.07>
11. Заяць Т. А., Жаховська В. Л. Конвертація соціального капіталу в Україні: суперечності, принципи і перспективи. *Демографія та соціальна*

економіка. 2021. № 1(43). С. 63-79. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2021.01.063>

12. Wiesinger G. The importance of social capital in rural development, networking and decision-making in rural areas. *Journal of Alpine Research*. 2007. Vol. 95-4. Pp. 43-56. DOI: <https://doi.org/10.4000/rga.354>

13. LEADER/CLLD. *European Union*: Website. 2021. URL: https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld_en

14. Ukraine: Prosperity score 57.9 (78th). *The Legatum Prosperity Index*: Website. 2021. URL: https://docs.prosperity.com/6716/3515/5948/Ukraine_2021_Picountryprofile.pdf

15. *Світове дослідження цінностей 2020 в Україні* / ред. К. Потапенко. Київ: Український центр європейської політики, 2020. 216 с. URL: https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf

16. *Principles of Community Engagement*. Second Edition. 2011. 197 p. URL: https://www.atsdr.cdc.gov/communityengagement/pdf/PC_E_Report_508_FINAL.pdf

References

1. Libanova, E. M., Makarova, O. V., & Zayats, T. A. (Eds.) (2020). *Lyuds'kyi rozvytok v Ukraini: priorityty rozvytku sil's'kykh poselen' u konteksti detsentralizatsiyi* [Human development in Ukraine: priorities for the development of rural settlements in the context of decentralization]. Kyiv: Academic periodicals. [in Ukrainian].

2. Peña García, A. (2014). Social capital, culture and theories of development. *Antipoda. Revista de Antropología y Arqueología*, 18. DOI: <http://dx.doi.org/10.7440/antipoda18.2014.10>.

3. Dasgupta, P., & Serageldin, I. (1999). *Social Capital. A Multifaceted Perspective*. Washington, D. C.: World Bank. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/curated/en/663341468174869302/pdf/multi-page.pdf>

4. Pro skhvalennya Kontseptsiyi reformuvannya mistsevoho samovryaduvannya ta terytorial'noyi orhanizatsiyi vlady v Ukraini [On approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine]. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2014, Apr 1, 333-r. Legislation of Ukraine: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennya Metodyky formuvannya spromozhnykh terytorial'nykh hromad [On approval of the Methodology for the formation of affluent territorial communities]. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2015, Apr 8, 214. Legislation of Ukraine: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

6. Patytska, Kh. O., & Maksymenko, A. O. (2021). *Tsentro-peryferiyini vzayemodiyi u terytorial'nykh*

hromadakh L'vivskoyi oblasti: sotsiologichna otsinka [Centro-peripheral interactions in the territorial communities of Lviv region: sociological assessment]. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. Retrieved from <https://ird.gov.ua/irdp/p20210032.pdf> [in Ukrainian].

7. Flora, C. B., & Flora, J. L. (1993). Entrepreneurial social infrastructure: a necessary ingredient. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 529(1), 48-58.

8. Swanson, L. E. (1996). Social infrastructure and economic development. In Rowley, T. D., Sears, D. W., Nelson, G. L., Reid, J. N., & Yetley M. J. (Eds.). *Rural Development Research: A foundation for policy*. Westport, CT: Greenwood Press.

9. Halstead, J. M., & Deller, S. C. (2015). Social Capital at the Community Level. In *An Applied Interdisciplinary Perspective*. New York. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315774978>

10. Sandal, J., Yakobchuk, V., Lytvynchuk, I., & Plotnikova, M. (2019). Institutions for Forming Social Capital in Territorial Communities. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41(1), 67-76. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2019.07>

11. Zayats, T. A., & Zhakhovska, V. L. (2021). *Konvertatsiya sotsial'noho kapitalu v Ukraini: perspektyvy, pryntsypy* [Conversion of social capital in Ukraine: prospects, principles]. *Demohrafiya i sotsial'na ekonomika – Demography and Social Economy*, 1(43), 63-79. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2021.01.063> [in Ukrainian].

12. Wiesinger, G. (2007). The importance of social capital in rural development, networking and decision-making in rural areas. *Journal of Alpine Research*, 95-4, 43-56. DOI: <https://doi.org/10.4000/rga.354>

13. LEADER/CLLD (2021). *European Union*: Website. 2021. Retrieved from https://enrd.ec.europa.eu/leader-clld_en

14. Ukraine: Prosperity score 57.9 (78th) (2021). *The Legatum Prosperity Index*: Website. Retrieved from https://docs.prosperity.com/6716/3515/5948/Ukraine_2021_Picountryprofile.pdf

15. Potapenko, K. (Ed.) (2020). *Svitove doslidzhennya tsinnostey 2020 v Ukraini [World Values Survey 2020 in Ukraine]*. Kyiv: Ukrainian Center for European Policy. Retrieved from https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf [in Ukrainian].

16. *Principles of Community Engagement* (2011). Second Edition. Retrieved from https://www.atsdr.cdc.gov/communityengagement/pdf/PC_E_Report_508_FINAL.pdf

Надійшло 18.01.2022 р.